

- Е. В. Васьковского от занимаемых ими должностей и переписка, относящаяся к следственному производству.
17. Tarkowski M. Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1919-1939, – przyczynek do dziejów szkolnictwa wyższego w wudziestoleciu międzywojennym [Electronic resource] / Mikołaj Tarkowski. Code of access – <http://vebba.pl/ug/wp-content/mikolaj-tarkowski-usb.pdf>
 18. Tylińska E. The revival of the Vilnius University in 1919: Historical conditions and importance for Polish science [Electronic resource] // The Global and the Local: The History of Science and the Cultural Integration of Europe. Proceedings of the 2nd ICESHS (Cracow, Poland, September 6–9, 2006) / Ed. by M. Kokowski. – P. 901. – Code of access http://www.2iceshs.cyfronet.pl/2ICESHS_Proceedings/Chapter_28/R-Varia_I_Tylinska.pdf
 19. Biogramy uczonych polskich / pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego.– Wrocław : Ossolineum, 1985. – Część I: Nauki społeczne, zeszyt 3: P–Z. – S. 717.

Стаття посвящена выдающемуся представителю Одесской школы права – Евгению Владимировичу Васьковскому (1866-1942). Показаны основные вехи его научной и педагогической биографии.

The article is devoted to the outstanding representative of the Odessa Law School – Eugene V. Vaskovskiy (1866-1942). The major milestones of his research and teaching career are presented.

Стаття надійшла до редколегії 20.09.2016

УДК 340.143

Смазнова І. С., НУ «ОЮА»

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАСИЛЬСТВА: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено проблемі трансформації насильства в умовах глобалізації. У ХХ – на поч. ХХІ ст. концепція насильства набула серйозного розвитку і перетерпіла істотну еволюцію, оскільки соціальні перетворення та технологічні нововведення, що лежать в основі глобалізації економіки та інформатизації, наклали відбиток на характер активів насильства, тактику їх проведення. Цю трансформацію пов'язують із процесом глобалізації, що розпочався в останні три десятиліття. Специфічною формою насильства в умовах глобалізації, яка розрахована

на масове сприйняття з метою створення у суспільстві атмосфери страху – є міжнародний тероризм. Характерний для сьогодення процес глобалізації оголив багато суперечностей цивілізації, зробив очевидною несправедливість устрою світу і перш за все – стосовно розподілу матеріальних благ. Посилення технологічних, економічних зв'язків різних регіонів планети, постійне зростання вражаючої сили сучасної зброї, досягнення у сфері інформаційних відносин – все це призвело до того, що суспільство зіткнулося з глобальним насильством, що набув нової небезпечної форми, яка є результатом своєрідного зрощення політики, економіки і корупції.

Постановка проблеми. Незважаючи на величезну кількість наукової та публіцистичної літератури, присвяченої проблемі глобалізації насильства, поки залишається невивченим достатньою мірою його філософсько-правовий аспект, що створює певні перешкоди на шляху створення ефективного механізму регулювання боротьби з цим негативним феноменом. «Будь-яке справді інтегральне праворозуміння не може розбудовуватися навколо певного концептуально-змістовного ядра, певного світоглядно-філософського стрижня» [1, с. 23].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема глобалізації насильства – одна з найактуальніших тем наукового обговорення останніх років. Дослідженню цієї проблеми присвячені роботи В. Будкіна, М.А. Бірюкової, О.Г. Дугіна, У. Лакера, У. МакБрайда, В.В. Нікітаєва, Е. Сатановського, О.І. Уткіна. В останніх публікаціях зазначених авторів приділяється належна увага природі насильства в умовах процесу глобалізації, причинам його виникнення, шляхам розвитку, відмінностям від більш ранніх форм його прояву. У них же міститься прогностика майбутнього та ідеї стратегії боротьби із цим злом.

Мета статті. Дослідити та довести, що характерний для сьогодення сплеск насильства в світі пов'язаний з процесами глобалізації, який оголив багато суперечностей цивілізації, зробив очевидною несправедливість устрою світу і перш за все – стосовно розподілу матеріальних благ.

Виклад основного матеріалу з науковим обґрунтуванням. Вперше термін «глобалізація» був використаний у 1967 р. для позначення більшої, ніж раніше, глибини міжнародної інтеграції. Надалі кожне використання цього слова стало наповнюватися своїм змістом, що якісно ускладнило досягнення продуктивного

результату в різного роду комунікаціях, міжнародних дискусіях. Найчастіше поняття «глобалізація» використовується для позначення сучасного етапу розвитку людства або ототожнення глобалізації із сукупністю технічних атрибутів (Інтернетом, глобальними ЗМІ).

Вельми поширеною є думка, згідно з якою глобалізація торкається лише економіки. «Глобалізація – це процес формування і подальшого розвитку єдиного загальносвітового фінансово-економічного простору на базі нових, переважно комп'ютерних технологій» [2, с. 51]. Неспроможність цієї думки є достатньо очевидною, на ній наголошується і в міжнародних актах. У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 55/102 2000 р. визначено, що «глобалізація є не тільки економічним процесом, вона має також соціальні, політичні, екологічні, культурні та правові аспекти...». Глобалізація вносить зміни в саму концепцію цивілізації, що позначається на внутрішній і міжнародній діяльності кожної держави. Тенденція глобалізації «...проявилася в тому, що об'єктом загальнотеоретичного правознавства – окрім національних держав та їхніх правових систем – все більшою мірою стають також їхні «сім'ї» (групи, різновиди), а також міжнародно-правові системи, причому різних рівнів – як всесвітнього, так і регіонального. Процес глобалізації відкриває нові можливості для застосування системного підходу та тих пізнавальних процедур і методів, які його обслуговують – структурного, функціонального тощо» [3, с. 22].

Зростаюча кількість та масштаби актів насильства дозволяють стверджувати, що сучасний тероризм – це нова форма Світової війни. Аrenoю цієї війни є не тільки Афганістан, Ірак, Іран, Ізраїль, Чечня, Палестина, Судан, але Франція, Німеччина, США, Україна, РФ та інші. З причини глобальної інтеграції можна стверджувати, що залишитися в стороні від неї не вдасться нікому. «Головна відмінність війн тисячоліття, що наступило – терміни. Колишні зіткнення між арміями та народами, як людське життя, мали початок і кінець. Війни ХХІ століття, що почалися в кінці минулого століття, розширилися в часі: вони нескінченні» [4, с. 17].

Сучасне насильство характеризується активністю у суспільно-політичній, релігійно-ідеологічній, військовій сферах. Він використовує партизанську, терористичну та диверсійно-підривну діяльність, зокрема в міських умовах. Об'єктами нападу можуть бути будь-які точки світу.

Сучасні технології засобів зв'язку, інформації, нові види озброєння та спецзасобів, «прозорість» державних кордонів сприяють фінансуванню кримінальної діяльності (наркобізнес, рекет, проституція, торгівля зброєю, контрабанда, ігровий бізнес). Контроль за банками, фірмами, виробничими підприємствами, які легалізують засоби, одержані злочинним шляхом структурами, терористичне середовище здійснює шляхом залучення урядовців, що приводить до зростання організованої злочинності. «Відома широка мережа банків, фондів, фінансових компаній в Саудівській Аравії, у Великій Британії, в ОАЕ, Німеччині, США, Йорданії, Єгипті, Туреччині, Пакистані, Швейцарії, на Кіпрі та в інших країнах, через які проходять ці фінансові потоки» [5, с. 5].

Сучасні екстремістські угруповання, що використовують стратегію терору та озброєної революційної боротьби, зокрема «національно-визвольні» (сепаратистські) рухи (у Сирії, Палестині, Курдистані, Україні), у разі збігу їх інтересів повномасштабно співробітничать з терористичними угрупованнями ісламізму. «Глобалізація системи світового господарства дозволяє екстремістським, зокрема ісламістським, угрупованням без особливих проблем упроваджувати свою кадрову, фінансово-економічну та технологічну базу в країни і регіони, які є об'єктом їх підривної діяльності, тобто діяти не ззовні, а зсередини знищеної системи. Цивільне населення, зокрема жінки, підлітки і діти, легко рекрутуються сучасними екстремістами, сепаратистами будь-якого толку, особливо ісламістами (чинник мучеництва за віру), та є високоефективною бойовою силою, діючою тим більш успішно, якщо боротьба армії проти цивільного населення дає значний контрпропагандистський ефект, зокрема на міжнародному рівні. У практиці сучасного ісламізму нормою є виплата сім'ї «загиблого за віру» значної фінансової компенсації. Таким чином, загибель одного з членів сім'ї дозволяє одержати кошти для існування. Сучасна Палестина служить найбільш показовим прикладом масового рекрутування терористів-шахідів, зокрема неповнолітніх, на фінансовій основі, що експлуатують традиційну для Сходу відданість сім'ї та занижену оцінку людського життя» [6, с. 21-22].

«Велику роль відіграла для розвитку та посилення ісламістського тероризму і наявність могутніх покровителів в особі нафтовидобувних монархій ісламського миру із їх колосальними фінансовими ресурсами, впливом ісламського духівництва

та готовністю правлячих режимів поступитися частиною доходів для того, щоб спрямувати ісламістський екстремізм на зовнішніх супротивників, не допускаючи, як це відбулося свого часу в Ірані, його виступів проти правлячих династій» [6, с. 19].

Сучасні засоби транспорту і зв'язку, доступність інформації та технологій, поява Internet та перетворення величезних регіонів у зони майже вільного переміщення людей, товарів та послуг ліквідують більшість перешкод для фізичного переміщення злочинців або роблять його непотрібним для нанесення ударів по об'єктах атаки. При цьому особливу роль виконує можливість протиправної діяльності з використанням високих технологій, особливо небезпечних в екологічній та електронно-інформаційній сферах.

Однією з найнебезпечніших особливостей сучасного політичного тероризму є легкість його тиражування. Будь-який терористичний акт, який провокує копіювання, є тим більш легким, що інформація про нього до найдрібніших подробиць поширюється світовими ЗМІ, та й рецепти виготовлення бомб легко можна одержати через Internet. «Чим більше технічно складним стає наш світ, тим уразливішим він стає для терактів» [7, с. 248].

«Тероризм сьогодення вміло використовує бурхливу реакцію засобів масової інформації на здійснені акти тероризму. Помилки в інтерпретації, зайві подробиці в описові трагедії, персоналізація жертв та деперсоналізованість терористів – і телеекран стає полем бою, де першою умовою терористів є вже не гроші, а тележурналісти. Терористи швидко усвідомили особливості сьогодення: влада залежить від громадської думки та виборів; могутні ЗМІ є падкими на сенсації та миттєво формують громадську думку; люди бояться насильства та легко піддаються страху. Тому, переміщаючи насильство з представників влади на мирних та беззахисних людей, терористи розраховують на демонстрацію катастрофічних результатів через ЗМІ, що формує загальну пригніченість та викликає незадоволеність суспільства керівниками країн та урядів» [8, с. 95].

Глобальне насильство на сучасному етапі є протистоянням «нового варварства» та «старої цивілізації», де полігонами протистояння світової спільноти та екстремізму й тероризму стали Сирія, Ізраїль, Афганістан, Палестина, Франція, Німеччина.

Одночасно на тлі посилення інтеграційних процесів у світовому співтоваристві відбуваються його диференціація та локалі-

зація. Сама по собі «локалізація не є перешкодою глобалізації, а виступає її рушійним компонентом» [9, с. 11]. Проте в контексті цієї взаємодії виникають елементи конфлікту, що роблять свій деструктивний внесок.

Дійсно, на фоні загального підвищення життєвого рівня «розрив між доходами на душу населення в розвинених і країнах, що розвиваються, за останні десятиліття збільшився. Розвинені країни орієнтуються на дохід у 30 тис. дол. на душу населення на рік, тоді як життєвий рівень 85 % населення Землі не досягає 3 тис. дол. на рік» [10, с. 20]. Причому посилення соціальної поляризації відбувається як у планетарному масштабі, так і усередині кожної окремо взятої держави. Чи не в рамках цієї нерівності ховається глибинна причина насильства, як «...симптому глибокої кризи нашої цивілізації» [11, с. 130]?

Сприятливим середовищем для насильства є й нерівноважний процес глобалізації, що виражається у досить агресивному нав'язуванні єдиної моделі цивілізації, із властивою їй системою цінностей і соціально-економічною парадигмою, всім народам Землі без будь-якого урахування їх національних та історичних особливостей. Унаслідок такого підходу говорити про міжкультурний діалог не уявляється за можливе. Відведення Заходом іншим державам ролі «об'єкта цивілізації», культурна агресія, застосування подвійного стандарту стосовно загальнолюдських цінностей (ідей демократії, гуманності, прав людини) викликає цілком адекватну реакцію відторгнення у вигляді антиглобалізму й тероризму.

По суті, процес глобалізації, що зародився в різноманітному світі, оголив протиріччя цивілізації, несправедливість світоустрою. Тому інформаційна відкритість, що покликана бути джерелом знання, освіти, стала фактором, який сприяє насильству. Завжди існуюча нерівність, стала «особливо нетерпимою в ситуації, коли всі можуть її бачити навч на екранах телевізорів» [12]. Ще одним недоліком сучасної цивілізації є прояв її суті у формі надмірної турботи про безпеку – особистої, суспільної, державної, всесвітньої. Парадоксально, але саме прагнення до повної безпеки породжує страхи, почуття небезпеки. При цьому ціль, що проєцирується сучасним насильством – створення атмосфери паніки, коли легко маніпулювати людьми – є досяжною. До цього додається «загострення зростання потреби, голоду, безробіття у більшості регіонів планети, дегуманізація суспільства й особистості» [13, с. 180].

До останнього часу вважалося, що міжнародне співтовариство може протистояти будь-яким спробам порушувати укладений світоустрій в рамках діючої світової політичної системи, основою якої є Організація Об'єднаних Націй. Проте слід зазначити, що структура ООН, побудована в період конфронтації двох світових ідеологічних систем, значною мірою застаріла і все більше стає малоефективною. Частіше всі заходи боротьби з насильством спрямовані на усунення наслідків інциденту, що трапився, а не на своєчасне виявлення та припинення притипправної діяльності. Причому самі методи, як «силові», так і «гуманні», не досягають своїх цілей, оскільки таке використання відбувається без їх достатньої взаємодії між собою, переходячи з однієї крайності в іншу.

Здається, що гіпотеза невизнання існування насильства світового масштабу є не зовсім вірною. Неможливо заперечувати процеси зрощення, взаємопроникнення, єднання всіх сфер життєдіяльності людства, що відбуваються. Те, що ще недавно можна було локалізувати в рамках однієї – двох держав, не можна розглядати окремо в епоху глобалізації, оскільки це вже зачіпає інтереси багатьох країн.

Розвиток продуктивних сил, науки та техніки досяг таких висот, що дозволяє вирішувати практично будь-які проблеми. Необхідним є лише правильне використання наявного потенціалу. Вирішення проблеми насильства та його глобалізації вбачається в об'єднанні людства у боротьбі з ним з урахуванням історичного і національного досвіду кожної окремо взятої держави при загальному підвищенні життєвого рівня та збереженні культурної самобутності його народу. А запровадити цю ідею до життя і повинен процес глобалізації. Не тільки благополуччя, але і виживання людства може бути забезпечене лише спільними зусиллями держав та народів. Сьогодні від стану міжнародної системи залежить безпека і благополуччя кожної країни. Об'єктивним та незаперечним є те, що «глобалізація привела до того, що жодна держава не в змозі існувати без активної взаємодії з міжнародною системою», від ефективності організації якої залежить їх благополуччя [14, с. 5].

Вихід із ситуації, що склалася, деякі дослідники пов'язують зі встановленням «нового світопорядку», який зможе забезпечити вирішення глобальних проблем. Так, І.І. Лукашук зазначає, що «в основу світового порядку повинні бути покладені основні

цінності, що мають важливе значення для міжнародних відносин у двадцять першому столітті. Вони містять: свободу, забезпечення прав людини, рівність, солідарність, терпимість, пошану до природи, загальну відповідальність [14, с. 8].

Висуваючи ідею створення «рятівного» нового світового порядку, її автори не пропонують механізму його перетворення (головним чином він полягає у заклику держав приєднуватися до відповідних конвенцій). В основному, формулюються цілі та цінності нового справедливого світоустрою, підкреслюється необхідність узгоджених дій, спрямованих проти актів насильства. Вірно підмічено в роботі А. Печчеї «Людські якості», що «сосуд суверенітетів дав течу», що стає найважливішим «підводним каменем» на шляху вирішення глобальних проблем [15, с. 573].

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Характеризуючи сучасний етап розвитку людської історії як переломний момент, слід зазначити його значимість для принципового вирішення питання про продовження існування всієї Земної цивілізації. Глобалізаційні процеси, об'єктивні за своєю суттю, втягують у техно економічний та соціальний розвиток всіх суб'єктів міжнародного права, що зберігали дотепер свою етнічну ідентичність, підвалини традиційного суспільства. Однією з перешкод на шляху формування нового світового порядку є, зокрема, роль людського чинника або, інакше, суб'єктивні помилки, які набувають за певних умов цілком об'єктивного характеру, тобто нездатність лідерів держав, політичної еліти відповідати вимогам часу: сьогодні національні інтереси можуть бути забезпечені лише у взаємозв'язку із загальними інтересами, значення яких стає все більш визначаючим. З іншого боку, надмірна віра у те, що варто підтягти «домінуюче політичне мислення», і все стане добре, може призвести до ідеалізму, абсолютно відірваного від будь-якої реальності. Не можна пояснити за допомогою цієї гіпотези поведінку Гітлера, фашистів, сказавши, що у них «відстале» політичне мислення.

Сучасна епоха глобалізації гостро вимагає міжкультурного діалогу з обґрунтуванням справедливості і розробки принципів універсальної справедливості. Зміст такої справедливості характеризує насамперед визнання таких правових цінностей, як життя, власність. Можна зробити висновок, що тероризм в сучасних умовах – це специфічна форма насильства, розрахована на масове сприйняття з метою створення у суспільстві атмосфери страху. Так

було завжди, але для сучасного насильства – це одна з притаманних йому рис. Характерний для сьогодення процес глобалізації оголив багато суперечностей цивілізації, зробив очевидною несправедливість устрою світу і перш за все – стосовно розподілу матеріальних благ. Посилення технологічних, економічних зв'язків різних регіонів планети, постійне зростання вражаючої сили сучасної зброї, досягнення у сфері інформаційних відносин – все це призвело до того, що суспільство зіткнулося з тероризмом, що набув нової небезпечної форми, яка є результатом своєрідного зрощення політики, економіки і корупції.

Бібліографічний список:

1. Філософія права / За заг. ред. П.М. Рабіновича. – Львів: Юрид. фак. Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2005. – 290 с.
2. Делягин М.Г. Мировой кризис: Общая теория глобализации: Курс лекций / М.Г. Делягин. – 3-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 768 с.
3. Філософія права / За заг. ред. П.М. Рабіновича. – Львів: Юрид. фак. Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2005. – 290 с.
4. Мильштейн И. Каменный топор / И. Мильштейн // Новое время. – 2001. – № 38. – С. 17-19.
5. Шутов Н. Анатомия терроризма / Н.Шутов // Слово. – 2002. – № 16. – С. 5.
6. Сатановский Е. Глобализация терроризма и ее последствия / Е. Сатановский // Международная жизнь. – 2001. – № 9-10. – С. 17-25.
7. Иванич Ю. Наркотики и терроризм: паутина зла / Ю. Иванич. – М.: Вече, 2005. – 464 с.
8. Трунов И.Л., Ольховский К.П. Правовые аспекты борьбы с терроризмом / И.Л. Трунов, К.П. Ольховский // Адвокат. – 2001. – № 11. – С. 94-96.
9. Федотова В.Г. Российское развитие в условиях глобализации / В.Г. Федотова // Философские науки. – 2001. – № 1. – С. 5-18.
10. Уткин А.И. Богатые и бедные / А.И. Уткин // Философские науки. – 2001. – № 1. – С. 19-32.
11. Розин В.М. Терроризм или выразительный симптом кризиса нашей цивилизации? / В.М. Розин // Философские науки. – 2002. – № 1. – С. 126-133.
12. Караганов С.А. Победителей не будет / С.А. Караганов // Деловые люди. – 2004. – № 1577 – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.global.krsk.ru/publown>.
13. Митиль А. Дилеммы глобализации. Социумы и цивилизации: иллюзии и риски / А.Митиль // Вопросы философии. – 2002. – № 9. – С. 178-181.

14. Лукашук И.И. Мировой порядок XXI века / И.И. Лукашук // Международное публичное и частное право. – 2002. – № 1. – С. 4-10.
15. Мир философии: Книга для чтения. – Ч. 2. – М.: Политиздат, 1991. – 624 с.

Статья посвящена проблеме трансформации насилия в условиях глобализации. В XX – нач. XXI в. концепция насилия претерпела существенную эволюцию, поскольку социальные преобразования и технологические новшества, лежащие в основе глобализации экономики и информатизации, наложили отпечаток на характер актов насилия, тактику их проведения. Эту трансформацию связывают с процессом глобализации. Специфической формой насилия в условиях глобализации, которая рассчитана на массовое восприятие с целью создания в обществе атмосферы страха – есть международный терроризм. Процесс глобализации обнажил много противоречий цивилизации, сделал очевидной несправедливость устройства мира, прежде всего – в отношении распределения материальных благ. Усиление технологических, экономических связей различных регионов планеты, постоянный рост поражающей силы современного оружия, достижения в сфере информационных отношений – все это привело к тому, что общество столкнулось с глобальным насилием, который является результатом своеобразного сраживания политики, экономики и коррупции.

The article is about transformation problem of violence in terms of globalization. Social transformations, technological innovations, globalization of economy and informatization, imposed an imprint on character of acts of violence, tactics of their realization. By the specific form of violence in the conditions of globalization that is counted on mass perception with the purpose of creation in society of atmosphere of fear – there is international terrorism. The process of globalization opened contradictions of civilization, injustice of device of the world, injustice in regard to distribution of material welfares. Strengthening of technological, economic connections of different regions of planet, modern weapon, achievements in the field of informative relations – as the result the society has faced with global violence, which is the mix of politics, economy and corruption.

Стаття надійшла до редколегії 05.09.2016